

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ—ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ—ՄԱՆԿԱ-
ՎԱՐԺԱԿԱՆ և ՈՋԳԱՅԻՆ.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԹԵԹԻ. ԻԸ. ՏԱՐԻ.

ՀԱՄԱԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ

ՓԵՏՐՈՒՄ 1895 Թ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ս. ՂԵՒՈՆԴԻՆԱՆՑ ՅԵՇԱՏԱԿԻՆ.

«Եւ լուայ զքարքառ Տեանս,
որ ասէր. Զճ առաքեցից եւ
կամ ո՞վ երթեցէ առ այն
ժողովուրդ :»

Ծաայի Զ. 8:

Նցեալի յիշատակը կեն-
դանի հետաքրքրու-
թեան մի անսպառ աղ-
բիւր է սրտի և դաղա-
փարի տէր մարդոց հա-
մար. ամեն ոք կարող է
այդտեղ իւր հերոսը
որոնել, անձնաւորու-

թիւններ և ամբողջ պատմական շրջաններ գրո-
նել, որոնք կեանքի կատարելատիպը վառ գոյ-

ներով նորա աչքի առաջ նկարուած են, նորան
ողեւորում փսեմ խորհուրդներ են ներշնչում՝
մի բարձրագոյն նպատակի ձգտել զրդում: Մէ-
կին զրաւում են պատերազմի դաշտում վաս-
տակած դափնիները, միւսին հանձարեղ մտքի
արդիւնքները, երրորդին գեղարուեստի հրա-
շալիքը. ոչ միայն անհատական տրամադրու-
թեան, այլ նաեւ ժամանակի պայմանների հա-
մեմատ փոփոխուում է անցեալի գործած տը-
պաւորութիւնը. երբեմն այս հերոսը կամ դէպ-
քըն է աւելի աչքի ընկնում աւելի խորհր-
դաւոր նշանակութիւն ստանում, երբեմն այն
միւսը:

Ս. Ղ. Լոնդեանց նշանակութիւնը լաւ պար-
զելու համար, պետք է ի նկատի ունենալ մեր
ժողովրդի ներկայ ժամանակի զվսաւոր պա-

հանջը. հարցրէ՞ք՝ ի՞նչ է որոնում հայ հասարակութիւնը մեր աշխարհի ամեն մի անկիւնում. նաև դուրսը ամենուրեք, ուր հայ անունով հայի հաւատով ապրելու ձգտումը կայ. մարդ, մարդ մի մարդ, որ տարբերուէր միւս սովորական մարդկանցից, գլխով չափ բարձր կանգնած այս դաջաջ սերունդից՝ անմատչելի լինէր այն տղմին և ապականութեան, որի մէջ թաղուած են ուրիշները. մի քահանայ, որ Բարձրեալի Աթոռի առաջ կանգնելու համարձակութիւն ունենար, ժողովրդի վիշտն ու պաղատանքը դնէր այնտեղ, մի իթարութիւն բերէր, կենդանի խօսքով վառէր ու մաքրէր սրտերը, դէպի վեր, դէպի բարին ուղղէր մաքերը:

Եւ ահա, երբ մեր հայեացքը ակամայից դէպի անցեալն է դառնում, զալիս՝ կանգնում է մութ հորիզոնի վերայ Անանդի Նրէցը իւր անմահ ընկերակիցների լուսադէմ խմբով մէկ տեղ: Մա ինձ պատկերանում է ոչ այնպէս, ինչպէս պատկերացել է երբեմն բանաստեղծի երևակայութեան առաջ՝ երկնային, չնաշխարհիկ մի երևոյթ, վերև օդի մէջ, այլ իբրև մի հասարակ մարդ ամուր հողի վերայ կանգնած, մի պարզ դիւղական քահանայ խաչն ու աւետարանը ձեռքին մի տէրտէր այժմէր այս ... մեր այս ժլծ, դարու լուսաւոր սերունդի համար յանչափս արհամարհելի տէրտէր անունը կրող մի խեղճ մարդ, որի լեզուից սակայն մեղրի նման քաղցր խօսք, ծորում, որի հոգու պայծառութիւնը իւր պատկառելի դէմքի վերայ է արտափայլում. անօրէն բռնակալներին անգամ պատկառանք ազդում, որի հետ ինքը Տէր Աստուածը խօսել է, իւր սուրբ կամքի թարգման և վկայ կարգել: *

Ի՞նչ կլինէր Աւոնդ երէցը, եթէ կրօնական պատերազմները առիթ չտային նորան պատմութեան հրապարակի վերայ ելնելու: Ժամանակակից պատմիչները վկայում են, որ նա իւր դարու ամենազիտուն և հանձարեղ

անձինքներից մէկն էր. բայց երբ նա զիւղ զընաց պաշտօն վարելու, անշուշտ երբեք մաքից չէր անցնում, որ մի օր մեծահասակ անուն պիտի ունենար, չէր մտածում թէ ո՞վ այնտեղ դիւղում իւր զիտութեան և հանձարի վերայ պիտի զարմանար, իւր արժանիքը գնահատէր: Մարդոց չէր ծառայում նա և ուրախ պիտի լինէր, եթէ մի օր Ամենակալ Տիրոջ ներկայանալով ասել կարողանար. «Ծառայք անպիտանք էաք, զոր ինչ պարան էաք առնել՝ արարաք»: Եւ այսպէս կմեռնէր նա. ծանօթները՝ զուցէ մի ամբողջ զաւառի բնակիչներ, առ ժամանակ սիրով և յարգանքով կյիշէին նորա անունը, և հետզհետէ մոռացութեան կտային ... նա ինքը այս մասին չէր հոգացել, բայց նախախնամութիւնը այլ կերպ էր տնօրինել:

Ինչի՞ նման կլինէր, կհարցնենք, Ե. դարը, եթէ Հայոց դիւղերում Աւոնդ երէցի պէս քահանաներ չգտնուէին: Այդ դարը պատմութեան այն շրջաններից է, երբ մարդոց ամբարշտութեան և թշուառութեան բաժակը լեցում է, դատաստան է պէտք, երկրաւոր ուժերով անկման և կորստեան առաջն առնել կարելի չէ այլ ևս. բայց ահա բարձրից որոտում է Զօրութեանց Տէրը, անորոշ մի գոլ և սարսուռ է պատում մարդոց, միայն մարդարէի սրատեսութեան և սուր ականջ ունեցողներն են, որ Մորա մերձակայութիւնը զգում են և բացականչում. «վայ է ինձ՝ ես այր տառապեալ զիմոր կամս, հիացեալ զի մարդ եմ և պիղծ շրթունս ունիմ և ի մէջ պղծաշուրթն ժողովրդեան բնակեալ եմ ես»: Սակայն Մա ուղարկում է իւր սրովբէին երկնային հրոց կայծակը մօտեցնելու ընտրեալի շրթունքին, և երբ դալիս է վերեւից վճռական հարցը. «Զո՞ւ առաքեցից կամ ո՞վ երթիցէ առ այն ժողովուրդ», անօրէնութիւններից ազատուած և մեղքերից մաքրուած Աստուծոյ մարդը հանդէս գալ և համարձակ ասել կարող է «Ահա, առսիկ ես, առաքեալ զիս»:

Այսպիսի մէկն էր իւր ժամանակի համար Եսայի մարդարէն: Երբ նա Տիրոջից կոչումն ընդունեց, զեռ բարգաւաճ դրութեան մէջ էր

* Համ. Ղազարայ Փարպեցոյ պատմութիւն Հայոց. Ղենետիկ 1873. էջ. 205 եւ 228:

իւր հայրենիքը, կանգուն թէ Զուգայի և թէ Խարայէլի թագաւորութիւնը, բայց նա բաց աչքով տեսնում էր զայլք աղէտները, Սամարիայի կործանումը, Զուգայի ռանակոխ լինելը թշնամիներից՝ այն ամեն չարիքը որ այս ապերասան ժողովուրդը իւր անօրէնութիւնների երեսից պիտի կրէր, և վշտից զալարուում էին նորա աղիքները, երբ նա հարցնում էր. «Մինչև յե՞րթ Տէրը, Սակայն անհրաժեշտութեան առաջ պէտք էր խոնարհել, այս ամենը պիտի գար անօրէնութիւնները պէտք է պատժուէին, որպէս զի արդար և հնազանդ մի մնացորդ ետ մնար, և մարգարէն հաւատարիմ մնաց իւր կոչման, իբրև մի խարազան Ամենակալի ձեռքին հարուածեց Սա մարդկանց անիրաւութիւնները, իւր ժողովրդի անողորմ դատաւորը եղաւ, երբ նա բաղդից կուրացած շալլութեան և անօրէնութեանց անձնատուր էր եղել, նորա խորհրդատուն և մխիթարիչը՝ երբ նեղութեան ու տառապանքի օրերը հասան, Ամբողջ արեւելքը Ասորեստանցւոց ոտքի տակ սասանում էր, մէկը միւսի ետևից ընկնում, հիմնայատակ կործանում էին քաղաքներ և թագաւորութիւններ, միայն Երուսաղեմն էր մնացել թշնամիներից պաշարուած, սպառել էին պաշտպանութեան բոլոր միջոցները, ոչ ոքի մտքից անցնել չէր կարող, թէ նորա փրկութեան հնարը կայ, թագաւոր և ժողովուրդը մարգարէի ոտքն ընկած՝ Տիրոջ օգնութիւնն էր հայցում, և Տէրը հասաւ օգնութեան. «Ճանապարհ ընդ որ եկն, ընդ նոյն դարձցի և ի քաղաքն այն մի մտցէ».* հրամայեց մարգարէն և Ասորեստանցին ստիպուած էր իսկոյն յետ նահանջել, այն աներևոյթ ձեռքը՝ որ նորան մինչև այստեղ էր բերել, կրկին յետ տարաւ նորան:

Այսպէս է եղել ահա Աստուծոյ մարդը ամեն ժամանակ: Այսպէս էր Եսայի մարգարէից առաջ Եղիա Թեգբացին, այսպէս էին նորանից յետոյ բոլոր մարգարէները. այսպէս էր Մակարայեցւոց նախահայրը Մատթէ, քահանան, որ Տիրոջ սեղանի պղծութիւնը տեսնել չկարողացաւ, «երկկամունք իւր զգողանի հարան

և լի եղև սրամտութեամբ բարկութեամբ ըստ օրինաց դատաստանին, զոտս արձակեաց՝ հարզէրէայն և անդէն սատակեաց առաջի բաղնին», և այսպիսով կրթեց, յառաջ բերաւ մի սերունդ, որ Երուսաղէմը պիտի պահէր և աշխարհի Վրիչին սնուցանէր իւր զրկում: Այսպիսի նախանձախնդրութեամբ լեցուած ինքը, Տէրը քշեց վաճառականներին տաճարից, նոյնպիսի նախանձախնդրութեամբ Տիրոջ պաշտօնեաները՝ ս. Ղեւոնդեանք, Զարդեցին կրակապաշտ մոգերի կառափները, պահեցին Նոր Սիոնը պղծութիւնից, պահեցին անկումից և կորուստից Նոր Սիոնի ժողովուրդը: Եւ այնուհետև ամեն անգամ երբ մարդոց ամբարշտութիւնը ծայրայեղութեան է հասել, երբ Աստուծոյ տաճարը վտանգի մէջ է եղել և երկնքից կախուել է այդ հարցը. «Զ՞ առաքեցից և կամ ո՞վ երթիցէ առ այն ժողովուրդ», միշտ զանուել է մէկը, որ այդ ձայնը լսէր, որի շրթունքին սրովբէական կայծակը զիպած լինէր և որ հանդէս գար ասելով. «Ահաւասիկ ես, առաքեա՛ զիս»:

Միթէ մեր ժամանակն էլ այդ ժամանակներից չէ. միթէ լսելի չէ և այսօր Սիոնի Տիրոջ որոտալը վերևից, և ո՞վ է, որ նորա մերձակայութիւնը զգում է և չէ սարսում. «վայ է ինձ՝ ես այր տառապեալ զիմրդ կամս, հիացեալ զի մարդ եմ և պիղծ շրթունս ունիմ, և ի մէջ պղծաշուրթն ժողովրդեան բռնակեալ եմ ես»: Սարից սար, ձորից ձոր անցնում է և ա ձագանգ տալիս է Կոչողի ձայնը. «Զ՞ առաքեցից, զ՞ առաքեցից», երբ անքն էր պէտք է պատասխան գտնէ այդ հարցը, երբ պէտք է երկնային հուրը մերձենայ և մեր շրթունքին հանէ մեր անօրէնութիւնները, սրբէ մեր մեղքերը, որպէս զի մարդիկ գտնուէին՝ ս. Ղեւոնդեանց ժառանգ, մարգարէական հոգւով լի քահանաներ հանդէս գալին, որ համարձակէին ասել. «Ահաւասիկ ես, առաքեա՛ զիս».*

Կ. Ա.